

ОРЧИН ҮЕИЙН МОНГОЛЫН УРАН ЗОХИОЛ ДАХЬ ГАЗАР УСНЫ НЭРИЙН СУДАЛГААНЫ АСУУДАЛД

Ж.Бат-Ирээдүй

Монгол газар усны нэрийн судалгааг гадаад дотоодын эрдэмтэд олон жилийн турш нарийн чамбай судласаар байгаа билээ. Харин Монголын эрдэмтдийн судалгаа харьцангуй сүүлийн үед идэвхижсэн гэж судлаачид үздэг. Монголын эрдэмтдээс Х.Пэрлээ, Ч.Догсүрэн, А.Лувсандэндэв, О.Сүхбаатар, Ж.Сэржээ, Э.Равдан нар олон талын судалгаа хийж эрдэм шинжилгээний өгүүлэлээс нэг сэдэвт зохиол хүртэл, мөн толь бичиг гарын авлага олныг бичиж туурвижээ.

Бид энэ өгүүлэлд орчин цагийн монгол уран зохиолд дурдагдаж байгаа монгол газар усны нэрийн тухай тусгайлан авч үзэх юм. Энэ чиглэлээр бид 2009 онд “Монгол газар усны нэрийн сан” хэмээх бэсрэг ном гаргасан бөгөөд энэ нь Монголын уран зохиолын төрөл бүрийн дотор байгаа монгол газар усны нэрийн тухай баримттай цуглуулсан хэрэглэгдэхүүн юм.

2009 онд хэвлүүлсэн “Монгол газар усны нэрийн сан” хэмээх бичил ном (ISBN 978-99929-0-959-5, Редактор Х.Фүтаки) нь нийт 100 гаруй газар усны нэрийн сантай бөгөөд голлон монголын орчин үеийн уран зохиол дах газар усны нэрээс бүрдсэн юм. Эл номын оршилд профессор Х.Фүтаки “...түүний бүтээлийн жагсаалтад нэмэгдсэн нэгэн сонин бүтээл нь газар, усны нэрийн сургалт, судалгааны материал юм. Үгнүүдийн дотор газрын нэр, хүний нэр нь гадаад хэлээр орчуулагддаггүй, дуудлагаар нь галиглах заншилтай бөгөөд хэлний энгийн тольд оруулдаггүй. Харин зарим газрын нэр, хүний нэр нь маш түгээмэл хэрэглэдэг тул үгсийн сангийн чухал бүрэлдэхүүн нь болж байна. ...Газрын нэр нь тухайн үндэстний түүх соёлыг тусгасан үнэтэй материал болдог. Жишээлбэл Цамбагарав, Мааньтын толгой зэрэг төвд, самгарди гаралтай газрын нэр нь буддийн шашин Монголд нэвтэрснээс хойш бий болсон нь тодорхой”¹ хэмээн дүгнэсэн байна.

Уран зохиолын газар усны нэрийг ярихад бид дэвсгэр буюу нэрийтгэл нэр болон оноосон нэрийг хамт ярих учиртай. Тэгвэл д-р Ж.Сэржээ, “Оноосон нэр нь нэрийтгэл нэрийн нэгэн адил үг буюу хэлний дохио билээ. Гэхдээ аль ч хэлний нэрийтгэл нэр бол ямар нэгэн ухагдахууныг илэрхийлсэн дохио бөгөөд нэрлүүлж байгаа зүйлтэйгээ зүй тогтлын ямар ч холбоогүй юм. Тэгвэл оноосон нэр нь хэдийгээр үгээс бүтсэн дохио мөн боловч хэлний дохио буюу үгээс чанарын ихээхэн ялгаатай гэж болно” гэжээ.

Газар усны нэр бол тухайн улс үндэстний түүх, соёл, зан заншил, шүтлэг бишрэл, ус ургамал, эрдэнэс баялаг, ахуй соёл, зэрэг олон зүйлийн тодруулах боломжийг өөртөө агуулж байдаг маш сонирхолтой судлагдахуун юм. “Монгол хүмүүний газар нутгаа нэрлэх чадамж шавхагдашгүй болох нь маргаангүй. Дэлхийн бусад орны газар нутгийн нэртэй жишин үзвэл тоо, чанарын хувьд ихээхэн өвөрмөц ялгаатай болохыг нүүдлийн мал аж ахуй эрхлэн газар орныхоо өчүүхэн ч атугай хэсгийг заавал нэрлэх монголчуудын амьдралын хэрэгцээ, шаардлагатай холбон тайлбарлахад хүргэнэ” (ЭР:04:07) гэж профессор Э.Равдан бичжээ.

---

¹ Ж.Бат-Ирээдүй, “Монгол газар, усны нэрийн сан”, Уб., 2009, 4 дэх тал.

Ж.Бат-Ирээдүй

Монгол улсын их сургууль
iregedui@gmail.com

С.Чулуун, Э.Равдан, Х.Фүтаки, А.Камимүра

Монголын газрын зураг, газрын нэр судлал
“Адмон принт” ХХК хэвлэлийн газар. Улаанбаатар, 2015, ISBN 978-99973-0-702-6

Уран зохиолын үйл явдал бол тодорхой нэр бүхий газар нутаг дээр болдог зүйл. Монголчууд хэдийгээр дов толгой, жалга судга бүхэн нь нэртэй боловч тэр бүхэн дээр пайз зоож, хаяг хаддаггүй харин тэр нэр усаа цээжиндээ хадаж, энэ мэдлэгийг үе дамжуулан уламжилж явдаг өвөрмөц ёс заншилтай улс билээ.

Тэр тусмаа Монголын нүүдэлчин соёлын хүрээнд уран зохиолыг газар, усгүйгээр төсөөлөхөд бэрх юм. Монгол зохиолчид уран бүтээл туурвихдаа тухайн зохиолын үйл явдал болсон газрыг судлаж тухайн бодит нэр усыг голдуу хэрэглэдэг бөгөөд ихэнхи зохиолчид өөрийн сайн мэддэг газар орныг уран зохиолын талбар болгон ашигладаг байна. Энэ нь ялангуяа үргэлжилсэн үгийн бүтээл өгүүллэг, тууж, роман дээр их ажиглагдаж байна.

Орчин үеийн монгол уран зохиолыг үндэслэгч Д.Нацагдоржийн “Миний нутаг” шүлэг “Хэнтий, Хангай, Соёны өндөр сайхан нуруунууд, хойд зүгийн чимэг болсон ой хөвчийн уулнууд, Мэнэн, Шарга, Номины өргөн их говиуд, өмнө зүгийн манлай болсон өргөн их далайнууд...” гэж эхлэдэг бөгөөд энд Хэнтий, Хангай, Саян, Мэнэн, Шарга, Номин, Хэрлэн, Онон, Туул, Хөвсгөл, Увс, Буйр, Орхон, Сэлэнгэ, Хөхүй, Хангай, Говь, Халх, зэрэг газар усны нэр олноор багтсан байдаг билээ. Уран зохиолын газар усны нэрийн тухай профессор Д.Галбаатар, “Уран зохиолын үйл явдал өрнөж буй газар орны нэрийн учир утгыг тайлбарладаг нэр зүйн салбар ухааныг *toponymy* буюу газар орны нэр судлал хэмээн нэрлэдэг. Үүнд зохиолын баатрын нэр ч хамаарна. Дүрийн зан төрх, үйл зорилго, байр суурь, зан араншингаа илэрхийлхүйц байх нь олон бөгөөд уг хэрэг явдал хаана болж байгаагаас шалтгаалан газар орон, уул усны нэр, тогтоцын талаарх мэдээлэл зөв байх шаардлага гарч ирдэг. Ялангуяа түүхэн, баримтат уран сайхны зохиолд илүү чухал судлагдахуун болдог”² гэжээ.

Газар усны нэр нь хаана улиран үлддэг нь бас сонин асуудал байна. Газар усны нэр, газрын зураг, хүний намтар түүх, толь бичиг, тэргүүтэн болон амнаас амаар дамжиж үлддэг бол уран зохиолын төрөл бүрд бичигдэж үлддэг нэг сонин зүйл байна. Уран зохиолд ганц газар усны нэр биш хүний нэр, хоч нэр, элдэв төрлийн оноосон нэр мөн бичигдэж үлддэг ажээ.

Газрын нэр бол нэгэн төрлийн оноосон нэр байдаг. Проф. Э.Равдан “Оноосон нэр нь нэгэн цагийн нэрийтгэл нэр мөн. Гэхдээ нэрлэх явцад тэр нь тодорхой зүйлд оноосон нэр болохын сацуу уг юм үзэгдлээ ижил төстэй, үзэгдлээс ялгах, түүнийг хэрэглээнд орлох тусгай үүрэг хүлээж нэрийтгэл нэрийн шинж чанараа алддаг байна. Гэвч энэ нь аливаа оноосон нэр бол учир холбогдолгүй “шошго” хэмээх үзэхийн үндэслэл болохгүй. Оноосон нэр нь тодорхой үүрэг бүтэц бүхий өвөрмөц хэрэглээнд орсон хэлэхүйн нэгж бол нэрийтгэл нэр нь хэлний нэгж юм” (ЭР:2008:9-10) гэжээ.

Газрын нэр байгаа уран зохиолын төрөл зүйлийг ажиглавал шүлэг, яруу найраг, найраглал, өгүүлэл, тууж, роман, дурсамж болон дуртатгал, зэрэгт байх бөгөөд үүнийг монголын уран зохиолын үе үеийн бүтээл туурвилуудаас чөлөөтэй олж болно.

Уран зохиол бол тодорхой нэр ус бүхий газар орон тодорхой орон зайд болж өнгөрдөг үйл явдал болох тухай дээр дурдсан билээ. Уран зохиолд гарч байгаа газар усны нэрийг ажиглавал тэр болгон зохиогоод байдаггүй бодит оноосон нэр байдаг байна. Тийм учраас уран зохиолын газар усны нэр нь түүхэн газар зүйн судалгаанд бас нэгэн бааз болж болох юм гэж үзэж байна.

Хамгийн нэгдүгээрт уран зохиолоос газрын нэрийн утга учрыг хэрхэн яагаад тухайн газрыг тийн нэрлэсэн болохыг мэдэж болно. Тухайлбал, Д.Маамын “Газар шороо” романд гарч буй Алтан овооны нэрийн гарал үүслийг хэрхэн тайлбарласныг авч үзье. Тус зохиолд *“Галдан бошготын дайнаас өмнө эзгүй байсан Шилийн энэ нутгийн гол дах зүрхэн овоог Захын хар овоо гэдэг байсан хэмээн эдүгээ өвөгцүүл хөөрөлддөг билээ. Бүр урьд энэ овоог Дарь Овоо гэж нэрлэж байсан агаад манж нар Өвөр Монголыг дайлаар авсны дараахан өвөрлөгч хошудын хилийг халхын нутгийн гүн рүү Дарь Овоо хүртэл түрэх санаагаар тэр овоог Захын хар овоо хэмээн хэсэг зуур албадан нэршүүлсэн гэдэг яриа бас бий. Нутгийн*

² Д.Галбаатар, (2012) “Уран зохиол: онол, түүх, шүүмжлэл” нэвтэрхий толь”, Уб., 101 дэх тал.

сүсэгтэй хүмүүс *Дарь Овоог онгон Чойжин болгон тахиглаж нэрийг нь цээрлэн Алтан Дарь, Алтан Овоо хэмээн нэрлэдэг ажээ*” гэсэн бол *Дарьганга гэдэг нэрийг “Дарь хэмээх нь хэдэн толин цэнхэр нуурын хойт талд орших дарь мэт хар өнгийн жижигхэн зүрхэн шовх овоог хэлдэг агаад Ганга гэдэг нь тэр хэдэн нуурийн нэгийг нэрлэх тул нутгийн шинэ хүмүүс хошуугаа уул усаараа овоглож Дарьганга хэмээх нь тийн болой”* хэмээн бичжээ.

Өөр нэг зохиол Д.Төрбатын “Адын совин” гэдэг өгүүлэлд “*Буман хандын ам гэдэг газрын тухай “Цувраа Хайлаастын арван гурван амны нэг болох Буман Хандын ам эл хуль оргино. Хориод ханд цуглаж хурдаг бяцхан сүмтэй хэдий ч алтаа буман ханд буян үйлдэх ерөөл болгон ийн нэрлэсэн юмсанж*” хэмээн тайлбарлажээ.

Мөн уран зохиолоос тухайн газар орны хэмжээ дамжааг бараглан мэдэж болох бололцоотой байна. Тухайлбал, Б.Догмидын “Нутаг” өгүүлэлт “*Гэр хүртэл өдөрчийн газар тул нарны голтойд Ар гурван говийг туулахсан гэж яаран сульдсан морь ураги алхах урам зориг мохсон бололтой хөл дороосоо шувуу дэрхийн ниссэн ч үргээж цочих нь үгүй*” гэх буюу Б.Баастын “Ногтруу” өгүүлэлд “*Өвөр шанд хүрэхийн наана чи Ар хоолойг гатална. Ар хоолой ядуухан морьтой ганц бие хүнд тийм ч амархан барагддаг газар биш*”, Б.Лхагвасүрэнгийн “Гурван сэрвэн” өгүүлэлт, “*Гурван сэрвэн нь хоорондоо саахалтын зайтай эгнэж эргэн тойрныхоо мод, асган дундаас ганц ганцаар нь цойлон өндөрлөж, тэнгэрт хүрэх замдаа үүлтэй саатан үг хэлэлцэнэ үү гэлтэй үүлэнд шурган цэнхэртэж харагдана*” гэх мэтээр дүрсэлсэн байдаг.

Газар нутгийн орчин тойрон, тэдгээрийн нэрийг мэдэж болох боломжтой. Тухайлбал, Б.Догмидын “Санаж сарвайх нутаг ус мину...” өгүүлэлд “*Өглөөний гал улаан нарнаар Бор цагаан элэгний зүүн мөрөн дээр давхин гарч ирээд зогсоход тэртээ урд Эрдэнэцогтын говь, Их бага газрын чулуу, Тойгын уул, Омгорын толгод, Дөрвөлжийн хөндий, Сүүл толгой, Холбоо цагаан, Хонин чулуут ... дагнаасан хээ шиг давхраатан цэнхэртэж харагдахад бид хоёрын зовхинд нулимс хурж, уснаас гарч ирсэн мэт уртаар санаа алдацгаав*” гэсэн бол С.Эрдэнийн “Амьдралын тойрог” романд “*Хилийн дагуу баруун зүүншээ хагас өртөө шахам хөндөлссөн Галтханы баруун сугаас Галттайн гол эх авч нэлээд уужим амаар урагишаа урсан...*” гэж хүнээс байгальд харьцах түүнийг ойлгож ухаарч бишрэх харилцааг өгүүлэх үед ийнхүү орчмын газар орныг зураглан дүрслэх арга уран зохиолд их буй.

Уран зохиолын газар усны нэрээс түүний хувьсал өөрчлөлт, түүний учир шалтгааныг мэдэж болох боломжтой гэж үзэж байна. Тухайлбал, П.Баярсайханы “Хоёр зуун дөчин хоёр” өгүүлэлд “*Энэ нутгийг хоёр зуун дөчин хоёр гэх. Уг нь Баянтал гэдэг байлаа. Цэвэр цэнгэг гол горхи дүүрэн, ууландаа хустай бол хустай хуш, нарс ч бас ургадаг газар. Гэтэл одоо ердөө хоёр зуун дөчин хоёр гэж нэрлэх болжээ*” гэж чухам тэр газрын нэрийн хувьсал өөрчлөлтийг зохиолын баатраар тайлбарлуулах жишээтэй.

Тухайн газар орон уул хайрханы байдал, газар орныг баримжаалан мэдэх боломжтой. Жишээлбэл, Ц.Дамдинсүрэнгийн “Морь шинжээч Жомбоо хүү” өгүүлэлт “*Талд дунд шовойсон бараан Матад гэдэг уулыг тайж тахихаар тэр хавийн малчин ардууд цуглажээ. Баруун Матад уул шовх өндөр учраас уулын орой дээр хүмүүс гарч тахиж тайгаад түүний өврийн тэгшихэн дэнж дээр бууж ирээд наадмаа хийдэг байжээ*”, Д.Батбаярын “Тэр жилийн бороо ногоо” өгүүлэлт “*Таван толгойн энгэрт буувал Булангийн нуур ууна. Хаашаа л бол ил, сайхан даа*”, Д.Цэдэвийн “Улаан хамбан зодогт буюу тавын даваа” өгүүлэлт “*Улаанбаатараас баруун ураги холгүй орших Буянт-Ухаагийн уужим талбайд өнгө өнгийн асар майхан хаяа хаяагаа дэрлэх шахам ярайжээ*”, Д.Маамын “Газар шороо” романд “*Шорвойн дөрөлжөөс баруун хойш Хурц вангийн хошуутай Даригангын нийлэх зааг Шилийн богд хэмээх нутгийн хайрханы урдхан дор орших Баяндэлгэр нэрт цагаан овоо бол яах аргагүй Даригангын нутгийн дээс билээ*”, Б.Баастын “Хаш аяга” өгүүлэлд “*Яасан бэ гэвэл Жирэмийн хөндий гэдэг битүү улиас, бургас, хустай, хөндий гэтэлж айлд очоод шөнө буцаж явахад нь нөгөө Лутаа гайхал сүүдэр шиг дагаж байгаад харанхуй шөнөөр их модон дотор барьж хүслээ хангах гэсэн байхгүй юу*” гэх мэтээр тухайн газар нутгийн дүр байдал, хэмжээ талбай, тэргүүтнийг мэдэж болохоор дүрслэн бичжээ.

Мөн тухайн зохиолд өгүүлж байгаа газар усны нэрээс газар орны байгаль, ургамал, ус ногооны байдлыг танин мэдэж болно. Тухайлбал, Л.Түдэвийн “Хөмрөг” өгүүллэгт “*Бөөрөгийн элс хавиар хармаг их ургадаг юм. Хармагны бутанд сууя. Тэр үхрийн нүд мүднээс чинь дутахгүй сайхан жимс байгаа юм*”, гэх буюу С.Эрдэнийн “Амьдралын тойрог” романд “*Баянхан бол Сэрүүн Галтайнханы тахидаг гол овоо бөгөөд энгэр оройгоор арсгар барсгар хадан цохиотой, араараа шинэс нарс холилдсон ойттой зүрхэн шовх уул*”, Д.Батбаярын “Дундрашгүй” өгүүллэгт “*Морин хуур харагдахтай зэрэг надад Дэлгэрэхийн аман ус хэмээх элбэг уст нэгэн худаг санаанд ордог юм.*” Д.Намсрайн “Лусын охинтой зохиосон үлгэр” гэдэг өгүүллэгт “*Бусдаас онцгойхон ургасан аварга том улиасны ёроолоор буяхан булаг буриглан Сэлэнгэ мөрөн рүү нийлснийг Ганц модны рашаан гэдэг. Лусын охин бид хоёр тэр рашаанаас зөндөө ууж үзсэн. Шүд хага ташим хүйтэн л болохоос өөр ямар нэг гойдын сонин амтгүй тэр усыг хүмүүс яахаараа тэгж их шүтдэгийн нарийн учрыг бид мэдэх биш дээ*” гэх мэтээр дүрслэн өгүүлж байгаа нь тухайн газар орны орчмын байгаль, ус ургамлын байдал зэргийг мэдээлж байна.

Уран зохиолын зарим төрлөөс уул усны домог үлгэрийг мэдэх боломжтой байдаг. Жишээлбэл, П.Лувсанцэрэнгийн “Мөнгөн аяга” өгүүллэгт Далангийн нуруу гэдэг газрын нэрийн домгийг тайлбарлан бичихдээ, “Энэ нутаг Далангийн нуруу гэдэг уул бий. Энэ уулын ар оройг дагаад урьд ямар нэг аварга амьтан мөлхөж явсны ул мөр болов уу гэмээр урт ховил зам байдаг. Үүгээр аварга могой явсан гэж нутгийн ярилцана” гэх мэтээр учир начрыг тайлбарлах жишээтэй.

Монголын орчин үеийн уран зохиолд орсон газар усны нэрийтгэл нэрийг ажиглавал (дээрх номд орсноор авч үзвэл) Буман хандын ам, Залаатын ам гэх мэт амууд, Долоон болдог, Дэлүүн болдог гэх мэт болдогууд, Сэнгүр, Тана, Түнхэлиг зэрэг горхиуд, Ганц, Жирэм, Нарийн, Улаан зэрэг даваанууд, Авай, Баян бараат, Баянзүрх, Баянжаргалан, Баян хан, Богд, Бурхан Халдун, Гурван хасна, Далан хар, Дарви, Дархан хан, Дэлгэр Хангай, Ерлөг, Их, Маажинсан, Матад, Өлгий, Тагна зэрэг уулс, Ариг, Буут, Дугана, Дэлгэрэх, Нэхүн, Сохог, Тахийн ус зэрэг уснууд, Ганжуур, Мааньт, Омгор зэрэг толгод, Гурван шээгийт, Ор нугын хэлтгий, Улаан зэрэг хаднууд, Бумбат, Отгон тэнгэр, Өлзийт, Сонгино, Тал, Тарлан, Үзүүр зэрэг хайрханууд, Дэлгэр, Жирэм, Жирэлзэх, Зузаан, Хавцалын зэрэг хөндийнүүд, Алтай Таван, Атас цагаан, Ацат, Сутай, Сэгс цагаан зэрэг богдууд, Адуун чулуутын, Ханын зэрэг хэцүүд, Айдас, Арай, Бургастай, Минжийн хангайн даваанууд, Бага газар, Гишгэр, Их газар, Тайхар зэрэг чулуунууд, Алтан дарь, Баяндэлгэр, Дарь, Захын хар, Олон, Тасган, Ухаа зэрэг овоонууд, Алхуй, Их хэт, Их дөт, Өлгийн булагууд, Алтай, Дарви, Даян, Дөвөнт, Магнай, Тайшир, Төвшин буурын нуруунууд, Ар гурван, Бор хээр, Заг сүүж, Захуй зарман, Зээргэнэт, Ингэн ус, Лиг, Мандал, Мэнэн, Нарийн хөх, Өөш номгон, Өргөн хашаат, Саарь, Сүүж, Төгрөгийн говиуд, Ар сүүж, Дөшийн худагууд, Бааст, Баян, Боржигины бор, Ботгон төгрөг, Бөөрөлжүүт, Туулайн өргөн талууд, Годил шар, Өнгөнт ногоон, Сүүл зэрэг толгойнууд, Онон, Оршуун, Сэлэнгэ мөрнүүд, Байдраг, Бороо, Бөхөг, Булган, Гашуун, Дархинт, Ерөө, Заг, Зэл, Идэр, Нөмрөг, Онон, Өрөм, Суман, Сүх, Сэлбэ, Хад могойн голууд, Балжун, Буйр, Ганга, Жирмийн цагаан, Зангуут, Нүдэн, Олон, Тэрхийн цагаан, Уянгын цагаан, Хар зүрхний Хөх нуурууд, Балж, Талхуны арлууд, Буурь, Саарь, Сулин хээрүүд, Бөөрөг, Нарангийн элсүүд, зэрэг нэрийтгэл нэр арвин давтамжтай таарч байна.

Эдгээрийн дунд газар усны нэр судлаачид олж хараагүй, дурдаагүй нэрийтгэл нэр ч хэд хэд байхыг үгүйсгэхгүй ялангуяа *чулуу, ус, худаг, гудамж, хясаа, хунхуй, эрэг, нуга, тохой* зэрэг нэрийтгэл нэрийн хэрэглээг цаашид судалж үзүүштэй санагдана.

Эдгээрээс дүгнэн үзхүл, юуны түрүүнд Монголын орчин үеийн ямар ч төрлөөс газар усны нэрийг төдөлгүй олж болох бөгөөд эдгээр газар усны нэрийг шинжлэн судлах нь зайлшгүй зүйл болно гэж үзэж байна.

Хэдийгээр бидний авч үзэж байгаа талбар нь уран зохиол боловч лав монгол уран зохиолын газар орны нэр нь тэр болгон зохиомол биш харин тухайн зохиолд гарч байгаа

газар усны нэрийг газрын зураг, тэнд амьдарч байсан, одоо амьдарч байгаа олон хүний аман яриа зэргээс мөшгөн хөөвөл бодитой газар орны нэр байдаг нь баттай болж байна. Өөрөөр хэлбэл зохиогч тухайн үйл явдал болж байгаа газар усны нэрийг барагтай бол зохиодоггүй харин түүнийг судалж шинжилж аль болох түүхэн нэр усыг ашиглаж бичих уламжлалтай төдийгүй магадгүй тухайн зохиолчийн хувьд хамгийн сайн мэдэх газар усны нэр байдаг байна гэж дүгнэж болох юм. Тийм учраас зохиогч ямар газар оронд төрж өссөн байна тэр нутгийн газар усны нэрийг төдөлгүй сайн мэдэж байдаг нь уран зохиолын төрөл зүйлээс тодорхой байна.

Монголын орчин үеийн уран зохиол төдийгүй ерөөсөө аливаа уран зохиолд гарч байгаа газар усны нэр нь тухайн хэлний газар усны нэрийн нэгэн бүрэлдэхүүн хэсэг, мөн түүхэн нэр зүйд ашиглаж болох нэгэн зүйл баримт гэж үзэлтэй.

Монголын уран зохиол дах газар усны нэр болбоос маш олон зүйлийн мэдээллийг агуулж байдаг учраас бүр нарийн судлавал газар усны нэрийн судалгаанд өвс ургамалын байдал, газар орны өөрчлөлт, нэрийн хувьсал өөрчлөлт, түүхэн үйл явдал болсон газар орон зэрэг олон зүйлийг хэлж өгөх, боломжтой гэж дүгнэж байна.

НОМЗҮЙ

- Я.Баатар, (2001) “Уран зохиолын нэр судлал”, Уб.,
 Д.Бадамдорж, (2001) “Монгол хэлний утга судлал”, Уб.,
 Д.Бадамдорж, (2006) “Монгол хэлний үгийн сангийн утга зүй”, Уб.,
 Ж.Бат-Ирээдүй, (2009) “Монгол газар усны нэрийн сан”, Уб.,
 Э.Равдан, (2004) “Монголын газар нутгийн нэрийн хэлбэр, утга зүйн судалгаа”, Уб.,
 Э.Равдан, (2009) “Монгол газар нутгийн нэр зүй”, Уб.,
 Ж.Сэржээ, (2010) “Орчин цагийн монгол хэлний оноосон нэрийн судалгаа”, Уб.,
 Ж.Сэржээ, (2014) “Монгол хэлний нэрзүй, утга зүйн судалгааны зарим асуудал”, Уб.,
 Д.Галбаатар, (2012) “Уран зохиол: онол, түүх, шүүмжлэл нэвтэрхий толь”, Уб.,

SUMMURY

In the paper, we are specifically exploring the Mongolian place names that are being mentioned and depicted in contemporary Mongolian literature. In the research field, we published a mini-research work with narrow focus named “The Fund of Mongolian Place Names” in 2009 and it included the documented collections of the place names referenced in every type of Mongolian literature.

Mongolian nomadic culture can't be expressed figuratively in literature works without depicting the places in terms of events and scenes to give vividness and color. Mongolian writers dominantly use common place-names in their works and most of them use the places they know in their descriptions. Such use is usually observed in short stories, novels and fictions.

In fictions or literature, an event takes place in a certain area or place with a definite name. As it was observed, the place names portrayed in literature works are usually historic proper names. Therefore, the place names in literature works can also become the subject of historic geography researches.

- First of all, literature may provide clues or stories to help us to find out the reason for naming a place with that particular name.
- Also literature work may provide details to the approximate amount or size of an area.
- It is feasible to get know the surrounding places of an area and their names.
- In can also be considered that we are able to know the alteration of an area and its reasons from the place names in literature.

- Having place names described in a fiction, we can also get an idea about the state of nature, flora and fauna of an area from.
- Literature tells legends (oral history data) for mountains and rivers.

There are quite many place names that are frequently mentioned in Mongolian contemporary literature and the samples are given in the paper.

To conclude, you can easily find place names in any Mongolian contemporary literature and you can find many interesting data for your scientific study. Since the place names portrayed in Mongolian literature contain a lot of information, they can give you much data regarding to locations where specific plants and animals are found, evolutions of an area, changes in naming, historic events that took place in an area and so on.